

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΕΧΡΑΚΗΣ

Με τα μάτια της ψυχής

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Ντοκουμέντα-Βιογραφίες

Γιώργος Αρχιμανδρίτης, *Γιάννης Μπεχράκης - Με τα μάτια της ψυχής*

Υπεύθυνος εκδοτικού τμήματος: Κώστας Γιαννόπουλος

Διόρθωση-επιμέλεια: Ιωάννα Ανδρέου

Σελιδοποίηση: Παναγιώτης Βογιατζάκης

Copyright© για την ελληνική γλώσσα Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ

(Εκδόσεις Πατάκη), Γιώργος Αρχιμανδρίτης

και Ελισάβετ Σαρίδου Μπεχράκη, 2022

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Φεβρουάριος 2022

ΚΕΤ Δ563 ΚΕΠ 47/22

ISBN 978-960-16-9593-8

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ.

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΡΙΝΘΟΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ),

570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ
ΜΠΕΧΡΑΚΗΣ

Με τα μάτια της ψυχής

Περιεχόμενα

Πρόλογος	9
Ζήτημα φωτός	13
Φωτογραφική ποιητική	29
Το ταξίδι της ζωής	47

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Αποσπάσματα από τη διπλωματική εργασία του Γιάννη Μπεχράκη για το Πανεπιστήμιο του Middlesex με τίτλο: «Η ανάπτυξη της φωτογραφίας πολέμου»	75
Γιάννης Μπεχράκης, 1960-2019	89

Πρόλογος

Το όνομα του Γιάννη Μπεχράκη είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τις σημαντικότερες στιγμές της φωτοειδησεογραφίας των τελευταίων δεκαετιών στην Ελλάδα και τον κόσμο. Απόλυτα δοσμένος σ' αυτό που όρισε ως αποστολή του, είχε έναν ρεαλιστικό και ταυτόχρονα ιδεαλιστικό τρόπο να αποτυπώνει την πραγματικότητα και να αποκαλύπτει τις οικουμενικές της διαστάσεις. Κατέγραφε την ανθρώπινη τραγωδία, υπογραμμίζοντας ταυτόχρονα τη δύναμη της ελπίδας που εμπεριέχεται σ' αυτή. Μάρτυρας των γεγονότων που συνθέτουν τη σύγχρονη ιστορία και υπερασπιστής εκείνων που την υφίστανται, ο Γιάννης Μπεχράκης ήταν ένας στρατευμένος ανθρωπιστής.

Στις εικόνες του, οι οποίες δημιουργούν στον αποδέκτη τους έντονες ψυχικές δονήσεις και συνειρμούς, έβρισκα συχνά συγγένειες με έργα που σημάδεψαν την Ιστορία της Τέχνης. Ο κόκκινος ήλιος του έφερε στον νου

*Ο Γιάννης Μπεχράκης στη Νορμανδία τον Ιούνιο του 2016
(φωτ. © Enric Marti).*

μου τον πίνακα «Εντύπωση-Ανατέλλων ήλιος» του Μονέ, η ηλικιωμένη Παλαιστίνια της Κω μια Παναγία του Ελ Γκρέκο. Στο βλέμμα της μικρής Σύριας της Λέσβου έβρισκα τη θλίψη ενός πορτρέτου του Φαγιούμ και στους Ιρανούς πρόσφυγες της Ειδομένης με τα ραμμένα στόματα την αποκαθήλωση ενός Ρούμπενς, ενός Άντονυ βαν Ντάυκ ή ενός ανώνυμου βυζαντινού εικονογράφου.

Όταν του πρωτομίλησα για την αισθητική συγκίνηση που μου προκαλούσαν οι εικόνες του και για την έννοια του ωραίου, μου απάντησε: «Εγώ δεν είμαι καλλιτέχνης. Είμαι φωτορεπόρτερ, μεταφορέας ενός μηνύματος. Νιώθω άβολα να μιλώ για ομορφιά. Αισθάνομαι ένοχος». Η ομορφιά για κείνον βρισκόταν πρωταρχικά στη δύναμη της ζωής και στο μεγαλείο του ανθρώπου. Αυτό το μεγαλείο αποτύπωσε με τον φακό του και μας το παρέδωσε με τις φωτογραφίες του.

Μέσα από τις συζητήσεις που ακολουθούν, οι οποίες έγιναν από το 2015 ως το 2017, εξερευνούμε μαζί του την ποιητική της τέχνης και της ζωής του. Αφουγκραζόμαστε το ανθρώπινο δράμα μέσα από τις λέξεις και τα βιώματά του. Βλέπουμε τον κόσμο με το βλέμμα του. Το βλέμμα του Γιάννη Μπεχράκη.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ

Ιανουάριος 2022

Ζήτημα φωτός

Τι είναι φωτογραφία;

Φωτογραφία είναι όταν καταφέρνεις να βάλεις σε μια σωστή και αρμονική σειρά το φως, την αποφασιστική στιγμή, κάποια τεχνικά στοιχεία, όπως είναι η επιλογή φακού ή η γωνία λήψης, και ένα κομμάτι της ψυχής σου. Αν το πετύχεις αυτό, έχεις κάνει αυτό που εγώ εννοώ φωτογραφία, μια εικόνα δηλαδή που θα έχει βάρος, θα σου δημιουργήσει μια έντονη ψυχική κατάσταση, θα σε κάνει να γελάσεις, να κλάψεις, να αισθανθείς χαρά, πόνο, θλίψη, ενοχή.

Όταν λέτε «αποφασιστική στιγμή», τι εννοείτε;

Εννοώ αυτό που είπε ο μεγάλος δάσκαλος Ανρί Καρτιέ-Μπρεσσόν, ότι δηλαδή ένα χιλιοστό του δευτερολέπτου πριν ή ένα χιλιοστό του δευτερολέπτου μετά, η φωτογραφία δεν έχει την απόλυτη μορφή της. Είναι εκείνο το απειροελάχιστο κομμάτι του δευτερολέπτου το οποίο παγώνει με ένα κλικ της φωτογραφικής μηχανής και

όπου όλα τα συναισθήματά σου, τα οποία προσπαθείς να αποτυπώσεις μέσα από τη φωτογραφία, βρίσκονται στο ζενίθ. Είναι η στιγμή κορύφωσης της δράσης και της έντασης, η στιγμή επίσης που θα μιλήσει στο μυαλό και στην ψυχή αυτού που θα δει τη φωτογραφία.

Πώς εντοπίζετε το χρονικό αυτό σημείο;

Συνήθως το προβλέπω. Με την εμπειρία, το ένστικτο και τη φαντασία μου, μπορώ να δω κατά κάποιον τρόπο το μέλλον, να βρεθώ στη μαγική αυτή στιγμή όπου ο χρόνος θα συνάδει με το φως, ούτως ώστε να την καταγράψω. Αυτή τη στιγμή την προβλέπω και την περιμένω. Γι' αυτό και, όταν δουλεύω, είμαι απόλυτα συγκεντρωμένος σ' αυτό που κάνω. Κάθε εξωτερικό ερέθισμα, κάθε φίλος ή συνάδελφος που θα έρθει να μου μιλήσει, δυσχεραίνει το έργο μου, γιατί, αν κάτι αποσπάσει την προσοχή μου ακόμα και για ένα κλάσμα του δευτερολέπτου, θα χάσω τη στιγμή που αναζητώ. Γι' αυτό και καμιά φορά με παρεξηγούν. Εγώ όμως είμαι στον κόσμο μου. Ζω σε ένα παράλληλο σύμπαν με βασικά στοιχεία τον χρόνο, το φως και τον τρόπο που σκέφτομαι. Αν χάσω αυτόν τον τριπλό συνδυασμό, έχω χάσει και τη φωτογραφία. Και μόνο αν είμαι ολοκληρωτικά αφοσιωμένος στη δουλειά μου θα μπορέσω να κάνω αυτό το κλικ που θα αγγίξει όλους τους ανθρώπους πάνω στη γη. Γιατί δουλεύοντας για το Reuters πρέπει να δώσω τον παλμό τού τι γίνεται στον κόσμο. Κάθε μέρα βλέπουν τις φωτογραφίες μου ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι, οπότε αισθά-

νομαι ότι από μένα θα μάθουν τι συμβαίνει στον πλανήτη, μέσω του φακού μου, μέσω του μυαλού μου, μέσω αυτού του κλικ. Θεωρώ λοιπόν ότι η ευθύνη που έχω είναι πολύ μεγάλη. Και πρέπει να είμαι εκεί για να το δείχνω, πιστός στις ηθικές αξίες με τις οποίες έχω μάθει να λειτουργώ τόσα χρόνια. Επομένως, αυτή η στιγμή είναι πολύ σημαντική.

Θεωρείτε ότι υπάρχει κοινή οικουμενική ευαισθησία απέναντι στα γεγονότα; Οι άνθρωποι συγκινούνται με τα ίδια πράγματα και με τον ίδιο τρόπο;

Η δυστυχία και ο πόνος είναι καταστάσεις και συναισθήματα που βιώνουμε καθημερινά σε παγκόσμιο επίπεδο. Αυτά προσπαθώ εγώ να απομονώσω φωτογραφικά, διότι περιέχουν τα μηνύματα που θέλω να δώσω, πέρα από την καθαρή είδηση. Καθένας που βλέπει αυτές τις φωτογραφίες και παίρνει τα μηνύματά μου προφανώς τα εκλαμβάνει με τον δικό του τρόπο. Πιστεύω όμως ότι υπάρχει μια κοινή παγκόσμια ευαισθησία σ' αυτά τα θέματα που όλοι έχουμε μάθει να θεωρούμε σωστά, όπως το να δώσεις χρήματα για έναν καλό σκοπό ή να δημιουργήσεις ένα φιλικό περιβάλλον για τους φτωχούς, για τους μη έχοντες, για τους κατατρεγμένους, γι' αυτούς που έχει διώξει από τον τόπο τους ο πόλεμος, για όλους όσοι έχουν ανάγκη. Διότι θεωρώ ότι ένα μεγάλο ποσοστό των ανθρώπων στον πλανήτη περνάει καλά. Δεν έχει ουσιαστικά προβλήματα, ή τα προβλήματα που έχει είναι μικρά. Υπάρχει όμως κι ένα τεράστιο ποσοστό ανθρώπων

Σε παραλία της Λέσβου ντόπιος απλώνει χείρα βοηθείας σε εξαντλημένο Σύριο πρόσφυγα που έπεσε στη θάλασσα από φουσκωτή βάρκα με μετανάστες (17 Σεπτεμβρίου 2015).

που δεν έχει σπίτι, που δεν έχει παπούτσια, που δεν έχει να πει νερό, όλ' αυτά τα πράγματα στα οποία δεν μπορούμε να κλείνουμε τα μάτια μας. Και μ' αυτές τις φωτογραφίες, νομίζω ότι αγγίζω το ενστικτώδες αίσθημα της συμπόνιας που υπάρχει στον καθένα μας, σε άλλον περισσότερο, σε άλλον λιγότερο. Είναι κομμάτι της αποστολής μου. Και για να γίνει αυτό, πρέπει να αφουγκράζεσαι αυτά που συμβαίνουν γύρω σου, να πιάνεις τις

αποχρώσεις των γεγονότων, να τις καταγράφεις και να τις αναδεικνύεις. Η φωτογραφία είναι η δημιουργία μιας εικόνας που θα μας κάνει να δούμε, να νιώσουμε και να σκεφτούμε. Γι' αυτό και πρέπει να έχει ένα επίπεδο συμβολικό. Για παράδειγμα, σου λέει ότι αυτό το χέρι μπορεί να είναι το δικό μου χέρι, το δικό σου χέρι, το χέρι κάθε ανθρώπου, το χέρι του κόσμου. Διότι, πέρα από το δράμα των προσφύγων, ήταν σημαντικό για μένα να δείξω και τη στάση των άλλων απέναντι σ' αυτό. Αυτό το χέρι δεν ανήκει σε κάποιον που δουλεύει σε μια Μη Κυβερνητική Οργάνωση. Ανήκει σ' έναν απλό άνθρωπο που μαζεύει σκουπίδια για τον Δήμο Λέσβου. Και αυτός ο άνθρωπος είναι εκεί και βοηθάει τον συνάνθρωπό του. Αυτή είναι μια σημαντική στιγμή για την ανθρωπότητα. Μια πολύ όμορφη στιγμή.

Ποια άλλη από τις στιγμές που έχετε αποτυπώσει σας συγκίνησε ιδιαίτερα;

Καλύπτοντας το θέμα των προσφύγων, υπήρξαν πάρα πολλές στιγμές που μ' έκαναν να συγκινηθώ και να αισθανθώ κομμάτι του όλου πράγματος. Διότι υπάρχει και ένα άλλο στοιχείο που πρέπει να σας πω και το οποίο δεν ξεχνώ ποτέ. Εγώ έχω μέσα μου αίμα πρόσφυγα, όπως νομίζω κι ένα τεράστιο ποσοστό ανθρώπων. Η γιαγιά μου ήταν από τη Σμύρνη και ήρθε στην Ελλάδα το 1922 με τη βοήθεια του Γαλλικού Ναυτικού. Την έζησα, μεγάλωσα μαζί της και την άκουγα να μου διηγείται πώς ξαναβρήκε τους γονείς της χρόνια μετά, μέσω

του Ερυθρού Σταυρού. Το προσφυγικό, λοιπόν, με έκανε να βρεθώ σ' ένα περιβάλλον, να συναναστραφώ και να μιλήσω με ανθρώπους που το πρόβλημά τους μου ήταν κατά κάποιον τρόπο οικείο. Και υπήρξαν πάρα πολλές στιγμές που αισθάνθηκα συγκίνηση. Αλλά αν έπρεπε να διαλέξω μία απ' αυτές, θα ήταν όταν, στις 10 Σεπτεμβρίου του 2015, είδα ξαφνικά μπροστά μου, στα σύνορα Ελλάδας-FYROM, έναν Σύριο να περπατάει μέσα στη βροχή κρατώντας αγκαλιά την κόρη του. Περπατούσε πολλά χιλιόμετρα στον δρόμο που αυτός θεωρούσε τον δρόμο της ελπίδας, της ελευθερίας και της λύτρωσης, τον δρόμο που θα τον έφερνε στη βόρεια Ευρώπη και θα τον οδηγούσε σε μια καλύτερη ζωή. Καθώς περνούσε λοιπόν από μια γέφυρα, με μαύρες πλαστικές σακούλες σκουπιδιών στην πλάτη του για να προστατευτεί από τη βροχή, κάποια στιγμή έγειρε και έδωσε ένα φιλί στην κόρη του. Ο άνθρωπος αυτός που πλησίαζε προς το μέρος μου, δίνοντας στο παιδί του την αγνή πατρική αγάπη του, μου φάνηκε σαν ένας γίγαντας. Νομίζω ότι όλοι οι πατεράδες θα ήθελαν να είναι σαν αυτόν και όλες οι κόρες και οι γιοι θα θέλανε να έχουν έναν τέτοιο πατέρα. Κι επειδή έχω κι εγώ μια κόρη στην ηλικία της δικής του, αυτή η στιγμή ήταν για μένα συγκλονιστική, μια στιγμή που έχει χαραχτεί ανεξίτηλα στο μυαλό και στην καρδιά μου. Λέω μάλιστα συχνά, μεταξύ σοβαρού και αστείου, ότι με τη φωτογραφία αυτή απέδειξα ότι υπάρχουν σούπερ ήρωες. Γιατί ουσιαστικά οι σούπερ ήρωες είναι πλάσματα της φαντασίας μας που θα θέλαμε να υπάρχουν. Στην πραγματική ζωή, όμως, κάποιοι άνθρωποι

καθημερινοί γίνονται αληθινοί υπεράνθρωποι. Μπορεί να είναι κάποιος που τον βλέπεις και δεν του δίνεις καν σημασία ή τον περιφρονείς. Φτάνει όμως μια στιγμή που αυτός ο «ασήμαντος» άνθρωπος θα διαφεύσει όλες τις προκαταλήψεις μας για τον τρόπο που είναι ντυμένος, για το πώς φαίνεται, αν είναι όμορφος ή άσχημος, και θα κάνει μια πράξη τόσο δυνατή και τόσο όμορφη, μια παγκόσμιας δύναμης πράξη, που θα μας αφήσει άναυδους. Αυτός λοιπόν ο πατέρας που φορά μια αυτοσχέδια κάπα από σκουπιδοσακούλες και περπατά στη μέση του δρόμου με μια δύναμη μέσα του και μιαν αγάπη αποδεικνύει ότι πέρα από τους φανταστικούς ήρωες των κόμικ, πέρα από τον Σούπερμαν και τον Μπάτμαν, σούπερ ήρωες υπάρχουν και στην πραγματικότητα. Όταν έδειξα στην εντεκάχρονη τότε κόρη μου αυτή τη φωτογραφία, μου είπε: «Μπαμπά, θα μπορούσαμε να είμαστε εμείς αυτοί». «Ναι» της απάντησα «κι αν ελπίσουμε ότι ποτέ δε θα συμβεί κάτι που θα μας αναγκάσει να βρεθούμε στη θέση τους». Όμως ποτέ δεν ξέρεις. Κι αυτό πάντα πρέπει να το θυμόμαστε.